

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 4 / 2021 / ročník XXXI

STÁLÁ EXPOZICE

***Historie Mariánské Týnice a mariánský kult:**

- osudy po zrušení kláštera
- obnova a rekonstrukce na přelomu 20. a 21. století
- mariánské poutní místo

***Baroko a jeho svět – Jan Blažej Santini - Aichel**

***Raně středověké obydlí, archeologické nálezy**

***Kultura a vzdělanost severního Plzeňska:**

- veduty a vyobrazení sídel, kaple jako liturgický prostor, školní třída, galerie světců, oratoř a liturgické předměty, umělecké vybavení prostředí společenských elit 19. století

***Národopis severního Plzeňska:**

- lidové zvyky, náves s kaplí a včelařství, selská jizba a komora, stodola, kovárna, slévárna litiny

***Města, spolky a řemesla severního Plzeňska:**

- řemeslnické dílny a obchody
- kuchyně 30.–40. let 20. století
- hostinec

***Kostel Zvěstování Panně Marii:**

- rekonstruovaná památka vrcholného baroka
- obnovená kupole a interiér s freskovou výzdobou

***Západní ambit s freskovou výzdobou F. J. Luxe a barokní zahrada**

***Východní ambit s freskovou výzdobou Jana Spěváčka a „Sto let obnovy Mariánské Týnice“**

VÝSTAVY

- **Petr Brandl**–restaurované obrazy–Zavraždění sv. Václava, Smrt sv. Isidora, Stětí sv. Barbory

/ kostel Zvěstování P. Marii – časově neomezeno

•Translokační plány židovského obyvatelstva 18. století

5. 1.–27. 3. 2022 /refektář

•Eva Hašková

- výběr z grafického díla

29. 3.–1. 5. 2022 / refektář

KONCERTY

•Dechové trio Hudby Hradní stráže a Policie České republiky

Dechové trio a zpěv

26. 1. 2022 od 19 hodin

• Kvarteto & Igor Františák

Slavnostní koncert k 65. výročí KPH

Smyčcové kvarteto a klarinet

23. 2. 2022 od 19 hodin

•Adam Honzírek

& Barbora Prokopová

Kontrabas a klavír

23. 3. 2022 od 19 hodin

PROGRAM AKCÍ SE MŮŽE
ZMĚNIT V DŮSLEDKU
KORONAVIROVÝCH
OPATŘENÍ. SLEDUJTE PROTO
WEBOVÉ STRÁNKY MUZEA:
www.marianskatynice.cz
www.facebook.com/marian-skatynice

ÚVODEM

Klidný adventní čas můžeme prožívat v atmosféře domácí pohody, procházkami po zasněžené krajině. Můžeme zavzpomínat na dětství, spojeném s čekáním na dárky od Ježíška, na napečené cukroví, na slavnostně prostřený stůl, na cinkot zvonku, po jehož zvuku rozzářené dětské oči zalévá zvláštní lesk.

Vánoce patří spolu s Velikonocemi mezi nejvýznamnější křesťanské svátky. Původním smyslem je oslava narození Ježíše Krista v palestinském Betlémě. Trvají od 25. prosince a končí první nedělí po svátku Tří králů. Vánoce vítá, a slaví, většinová veřejnost, i přestože se k žádné víře nehlásí. Jsou také časem k zamyšlení nad končícím rokem, nad rodinými, pracovními, společenskými událostmi. Naši předkové se nehonili přednostně za dárky, žili podstatně skromnější život. Hřejivý pocit v duši přece nemusí vždy souznívat s přepychem a bohatstvím.

Vážení čtenáři, děkujeme za Vaši

trvajících přízeň, přejeme Vám pohodový čas, příjemné čtení Vlastivědného sborníku, dostatek zdraví, jen radost ze života a těšíme na setkání v roce příštím.

Vaše redakce

Muzeum a galerie
severního Plzeňska
v Mariánské Týnici
přeje
všem svým
příznivcům
spokojený
nový rok

2022

PŘEDPLATNÉ A OTEVÍRACÍ HODINY V KNIHOVNĚ

Vážení předplatitelé, těm, kteří dosud neuhradili částku za Vlastivědný sborník pro rok 2021 připomínáme, že cena zůstává stejná tj. 116,- Kč včetně poštovného. Platbu prosím uhradte na účet 0003234371/0100. Při platbě uvádějte vždy Váš variabilní symbol. Je napsán na štítku u adresy. Úhradu je také možné složit v pokladně muzea. Pokud se chcete stát novým abonentem, kontaktujte nás.

Knihovna muzea nepřestává po-

skytovat služby široké veřejnosti, byť omezené v rámci vládních opatření, která se často mění. Aktuální informace Vám rádi sdělíme telefonicky na číslech 373 396 410, 373 397 991 nebo e-mailem. Badatelům a čtenářům je k dispozici on-line katalog, který naleznete na našich webových stránkách www.marianskatynice.cz v sekci knihovna. V současném knižním fondu nabízíme čtenářům šestnáct tisíc titulů. Za rok 2020 přibýlo 187 nových knih.

UDÁLOSTI OBRAZEM

1–2) Divadlení hru s regionální tematikou „Po červené na Krašov“ hrál pro veřejnost divadelní soubor Tyl z Čisté v prostorách expozice muzea v probošství, a také v nově dostavěném východním ambitu ve večerních hodinách 17. a 18. 9. 2021. 3–4) Podzimní oživlá prohídka, nazvaná „Ze starého školního kabinetu“ se letos konala 30. 10. 2021. 5–6) K nové vánoční písni Báry Básíkové natáčel Jiří Bláha 18. 11. 2021 v Mariánské Týnici videoklip.

ARCHIVNÍ VYZNAMENÁNÍ PRO PETRA HUBKU

■ Karel Řeháček

V pátek 23. července 2021 předalo grémium Bavorského archivního sněmu prostřednictvím generální ředitelky bavorských státních archivů Margit Ksoll-Marcon nejvyšší bavorské archivní ocenění, plastiku Bavorského Januse (Bayerischer Janus) za rok 2021, bývalému řediteli Státního oblastního archivu v Plzni a ještě předtím dlouholetému řediteli Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích a plaskému obecnímu kronikáři Petru Hubkovi.

Mgr. Petr Hubka získal v historickém sále pasovské radnice toto ocenění za mnohaletou spolupráci v oblasti zpřístupňování archiválií k bavorským a českým dějinám jako první cizinec a o významu ocenění hovoří i fakt, že je vždy udělováno jen jednou za dva roky pouze jednomu kandidátovi. Bavorský archivní sněm tak vyznamenáním Petra Hubky ocenil výsledky spolupráce mezi Státním oblastním archivem v Plzni a Generálním ředitelstvím bavorských státních archivů v Mnichově, která byla zahájena již na podzim 2009 a úspěšně pokračuje dodnes. Její výsledky jsou nepřehlédnutelné: Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů, internetový portál Porta fontium, Česko-bavorský archivní průvodce, Moderní zpřístupnění historických pramenů, to jsou konkrétní důkazy toho, že spolupráce funguje a má i nadále smysl v ní pokračovat.

Přestože se na ní podíleli i mnozí

*Petr Hubka s plastikou
Bavorského Januse za rok 2021.*

další archiváři obou národností, bez Petra Hubky, jeho součinnosti a důvěry v projekty a jejich naplnění by tak úspěšná nikdy být nemohla. Petr Hubka si je odborného i organizačního přínosu celé řady dalších kolegů dobře vědom a v děkovné pasovské řeči o nich prohlásil: „Měl jsem v posledním desetiletí veliké štěstí, že jsem byl takovými osobami a takovými osobnostmi obklopen, ať už na české straně, tak i na straně bavorské, a s nimi jsem se mohl, byť nevelkou měrou, na uvedeném díle spolupodílet.“

Prostřednictvím Petra Hubky tak

byla tímto významným oceněním zhodnocena i jejich dosavadní záslužná práce. Bronzová plastika římského boha Januse, zobrazovavého se dvěma obličejí symbolizu-

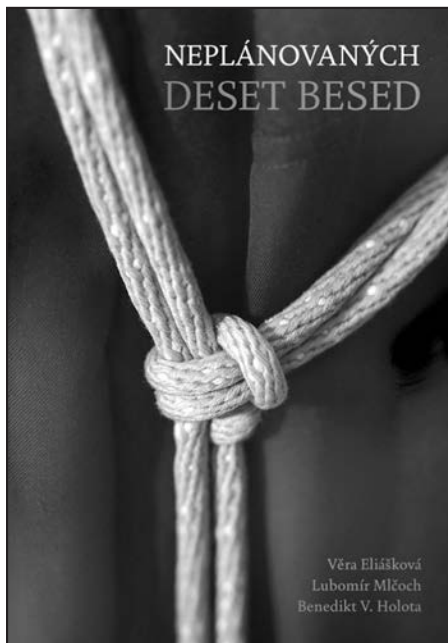
jícími konec starého a začátek nového, tentokrát z dílny bavorské sochařky Moniky Jokiel, se tak dostala do těch nejpovolanejších rukou! Gratulujeme!!!

BESEDY BENEDIKTA V. HOLOTY

■ Radovan Lovčí

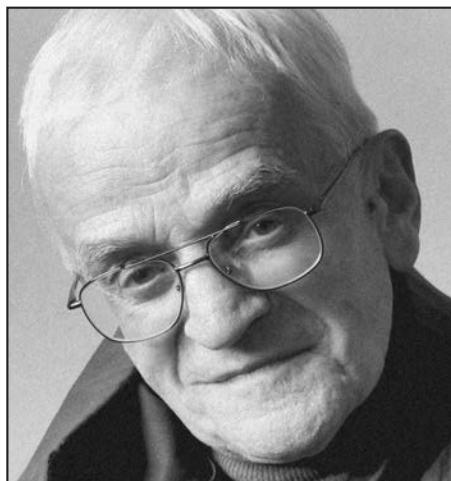
Na vánočním knižním trhu se v roce 2021 objevila mj. nová kniha nebřezinského rodáka, kněze, františkánského mnicha a spisovatele Benedikta Vladimíra Holoty (*5. 8. 1922). V pevné vazbě a na kvalitním papíře ji vydal pražský atelier DeCuore za přispění několika sponzorů, včetně sdružení Plasy sobě.

Bezmála stoletý autor v ní na 120 stranách rozpráví s dramaturgyní Věrou Eliášovou a ekonomem Lubomírem Mlčochem. Jedná se tedy o knihu rozhovorů, s ohledem na svůj obsah nazvanou „Neplánovaných deset besed“, v nichž se mísí nejružnější témata – a nejenom Holotovy vzpomínky na různá životní období (v nichž se objevují zkušenosti z vesnických poměrů v Nebřezinech, z plzeňských studií, z protinacistického odboje, otázky konverze a osobní cesty k víře, zážitky z klášterů i nucené internace, momentky z duchovenské práce na samostatné faře i zážitky ze vztahů s představiteli minulého režimu). „Na přetřes“ přichází také výchova mnišského dorostu, život církve, ale též záležitosti věroučné a filozofické povahy a otcovy obavy o budoucí vývoj lidstva, které svou pozornost upřelo až příliš zevním směrem, k technice

*Titul nové knihy
Benedikta V. Holoty.*

i objevování vnějšího, na úkor stažení se dovnitř, poznávání niterného a vůbec našeho sepětí s Bohem. Pro Holotův styl vyjadřování je přitom typické, že nepadají zbytečná slova. Hlavní autor díla umí jít k jádru věci, drží se podstatného, jde takříkajíc na dřeň. Jeho výstižné a zajímavé postřehy odrážejí moudrost pokorného

*Benedikt V. Holota
(foto Paměť národa).*

člověka sledujícího po desítky let niternou duchovní cestu k Bohu. Marně bychom v nich hledali nafouklé ego, které občas žel nedovedou zapřít jiní autoři hlásící se ke katolictví, křesťanství, tedy k duchovnímu životu, a kterým dělá dobře sláva, zevní známost i domácí či zahraniční úspěchy. Otec Holota mluví prostě, přímočaře, bez pýchy a s nepředstíranou pokorou (tedy stejně v knize, jakož i v životě, jak mohou potvrdit ti, kteří jej osobně znají). Jeho nová kniha má samozřejmě svůj význam historický a vzpomínkový, ale stejně jako ty předchozí z jeho pera podává zároveň četná moudrá ponaučení pro život a duchovní cestu a ta mohou být cenným vodítkem nejenom pro římské katolíky, ale i křesťany jiných konfesí či osoby se vztahem k duchovnímu životu, které se nevážou na církev. (Ostatně ani autor tohoto textu pro Vlastivědný sborník sám

není římským katolíkem, nýbrž patří do jiného společenství.) Sympatický je také otcův vztah k jeho ideovým protivníkům, pocházejícím především z kdysi mocné „státo-strany“, v nichž dokázal vzbudit respekt svým laskavým jednáním a zájmem o druhé, i když nepatřili do řad věřících.

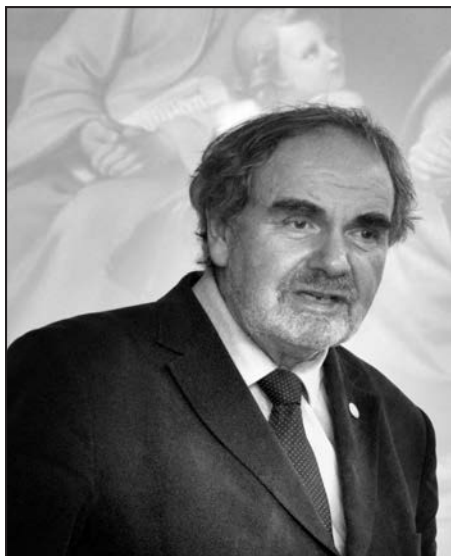
To je dobrý příklad zvláště pro dnešní dobu, typickou tím, že se v ní mnozí lidé, snad i vlivem umělých sociálních sítí, začali občas až nesmiřitelně uzavírat do svých názorových bublin, neochotní vyslechnout a chápat názory druhého, neschopní tolerantní výměny vzájemných stanovisek a demokratického dialogu. Namísto zlobného mazání „facebookových nepřátel“, osobních distancí, chytání za slovíčka a pyšného zdůrazňování morální nadřazenosti vůči jinak názorově orientovaným osobám vidíme vzor člověka stojícího si po celý život pevně za svým a přitom jednajícího laskavě, přátelsky a s empatií ve vztahu k protivníkům, na něž mělo dané jednání nakonec blahodárný vliv a vedlo k úspěšnému bourání zdí mezi lidmi.

Otec Holota nezahálí ani na prahu své stovky, a kdož by se domníval, že by se touto knihou možná mohl rozloučit se psaním i svými čtenáři a užívat si klidu a odpočinku, by se zásadně mýlil. Další knihu už má prý přichystanou („pod polštářem“) a ta vyjde v roce jeho „stoletin“, tedy roku následujícího. O obsahu sice nic bližšího neprozradil, ale s láskou si zavzpomínal na svůj rodný kraj, dal pozdravovat všechny rodáky a srdečně jim na dálku poželhal.

■ Pavel Beneš

Po neplánované pauze, způsobené koronavirovou krizí, jsme po několika odsunutých přednáškových cyklech mohli až během letošního podzimu uskutečnit tradiční, v pořadí už čtvrté, přednáškové turné orientované na poznávání baroka. V pestré škále témat jsme věnovali pozornost jak osobnostem doby baroka, tak aktuálním výročím, v neposlední řadě konkrétní uměleckohistorické oblasti. Původní plán na jaro 2020 také počítal s přednáškou o Janu Blažejí Santinim - Aichelovi (1677–1723) a Kryštofovi Dientzenhoferovi (1655–1722), tedy s pojednáním o dvou stěžejních osobnostech vrcholně barokní architektury v Čechách. Měl je přednést přední znalec baroka a vynikající řečník doc. PhDr. Jiří T. Kotlík, CSc. Bohužel nečekaně zemřel po krátké těžké nemoci 2. července 2020.

Prvním letošním vstupem bylo pojednání o neméně významné umělecké osobnosti. Petr Brandl – mistr barokní malby – je zájemcům o poznání baroka dobře znám. V podání PhDr. Andrey Steckerové, Ph.D. jsme měli možnost vyslechnout referát o životě a díle umělce v kontextu vývoje barokní malby v Čechách. Dozvěděli jsme se o malířových životních peripetích a uměleckém přístupu k jednotlivým obrazům, kterým věnoval svou neskonanou energii spojenou s mimořádným talentem a bryskní pozorovací schopností. Většinu dochovaných archiválií, které jsou o umělcově životě k dispozici,

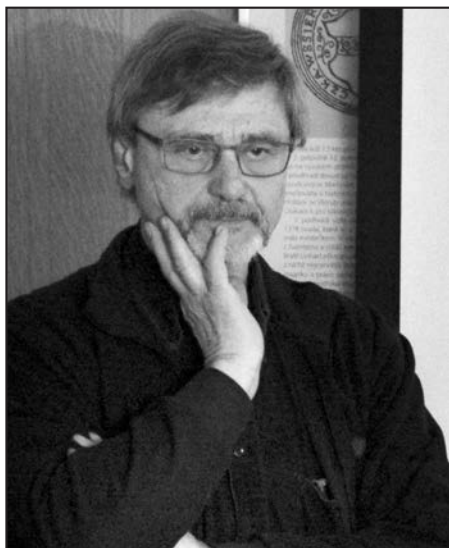
Profesor Jan Royt v Plasech.

tvoří nezaplacené účty, což je vzhledem ke způsobu Brandlova života pochopitelné, ovšem ve středoevropském kontextu ojedinělé. Petr Brandl většinou maloval na místě, jemuž měl nový obraz náležet, často přímo v kostele. Snad přátelství se sochařem Matyášem Bernardem Braunem (1684–1738) ovlivnilo Brandlův umělecký vývoj natolik, že rozvinul svůj vlastní styl až k technice „reliéfního“ nanášení barev. Brandlova fascinace stařeckými postavami, které dovolily rozvinout vyobrazení vrásek a vousů, se stala nejpregnantnějším poznávacím znamením portrétů, které ilustrují charakter Brandlova rukopisu - uveďme Simeona s Ježíškem, Poprsí apoštola či Lota a jeho dcery.

Výročí 1100 let od smrti sv. Ludmily připomněla přednáška prof. Ing. PhDr. Jana Royta, Ph. D., DrSc. Posluchači v sále plaského archivu vyslechli poutavou reflexi života a významu sv. Ludmily jako historické osobnosti, která pocházela z kmene Pšovanů, jako první panovnice doložená v českých dějinách se nechala pokřtít a zasloužila se o rozvoj křesťanství, kultury a vzdělanosti. Druhou a stěžejní rovinu přednášky představovalo pojednání o takzvaném druhém životě světice. V uměleckém ztvárnění od středověku po dobu baroka vznikaly významné umělecké památky, které jsou aktuálně uvedeny na výstavě věnované sv. Ludmile, situované v Pálffyho paláci ve Valdštejnské ulici v Praze. Prof. Royt interpretoval umělecká díla ve vztahu k různým životním situacím, v nichž je světice vyobrazena. Nejvýznamnější díla jsou vztažena k přijetí křtu z rukou sv. Metoděje či vyobrazení úcty světice k Palladiu země české, které podle legendy nechala sama odlít. Motiv vzdělávání svého vnuka sv. Václava patří k často zastoupeným svatoludmilským tématům. Mnohdy díla ilustrují zavraždění kněžny sv. Ludmily na hradě Tetíně Tunnou a Gommou. Ikonografickými atributy světice jsou palmová ratolest a šál, kterým byla uškrcena. Malířské vyobrazení sv. Ludmily ztvárnili přední umělci doby baroka Karel Škréta (1610–1674) či Jan Jiří Heinsch (1647–1712), v sochařském podání vyniká ztvárnění Františka Ignáce Platzera (1717–1787). Vera effigies (pravé vyobrazení) sv. Ludmily před-

stavuje kopii z počátku 17. století podle gotického obrazu, který dokládá kontinuitu tradice úcty ke světici. Z našeho regionu uvedme barokní plastiku sv. Ludmily vytvořenou Josefem Herscherem (1688–1756) v Manětíně roku 1728, odkazující k české zemské patronce a tradiční ochranitelce rodin, matek a křesťanských vychovatelů.

Do tématu šlechtické reprezentace jsme již nahlédli v několika příspěvcích v předešlých přednáškových cyklech (každodennost zámeckého dvora, žánrová malba, tanec či protokol přijetí ambasadora), tentokrát bylo samostatným tématem, které prezentovala PhDr. Martina Jandlová Sošková, Ph.D. Portrait historié – tedy stylizované portrétní vyobrazení šlechtice vtěleného do historického či mytologického děje – představuje danou osobnost v kostýmním oděvu, která tímto získává novou identitu, odkazující ke slavným hrdinům. Portrét byl interpretován ve vztahu k námětu a symbolicky přisuzoval nositeli ctnosti a vlastnosti hrdiny. Alegorizující podobizny se rozvíjely od 16. století a svůj vrchol oblíbenosti dosáhly v období vlády francouzského krále Ludvíka XIII. (1601–1643) či císaře Leopolda I. (1640–1705) a často souvisely s festiviti a divadelními představeními, odehrávajícími se přímo na panovnických dvorech či v šlechtických sídlech. V českém prostředí ve 2. polovině 17. století vynikaly alegorické portréty šlechty vyvedené rukou malíře Karla Škréty: Podobizna Marie Maxmiliány ze Šternberka (1665), Paris a Helena –

JUDr. PhDr. Jiří Plos přednáší.

Dvojportrét hraběte Františka Antónína Hovory hraběte Berky z Dubé a Lipého a Aloisie Ludoviky Anny de Montecuccoli (kolem 1672). Kolem roku 1700 vytvořil Petr Brandl na kokořovském panství ve Žluticích Rodinou podobiznu Ferdinanda Hroznaty hraběte z Kokořova. Portrét zachycuje hraběte s jeho šesti nejmladšími dětmi. Ferdinand Hrozната je oděn do antikizujícího oděvu, odkazujícího na římský vojenský oděv, synové jsou zobrazeni jako lovci s kořistí, dcery naopak podle aktuální francouzské módy.

Co přinesl barok urbanismu? Na tuto otázku podal odpověď JUDr. PhDr. Jiří Plos. Přehled vývoje řešení městského prostoru znamenal představení několika milníků, které z hlediska dějin architektury nesou paralely vývoje až k dnešku. Zásadní byly práce italských architektů na

úpravách římských náměstí. Práci s urbánním detailem předvedl Michelangelo Buonarroti (1475–1564) při úpravě Kapitolského náměstí. Francesco Borromini (1599–1667) a Giovanni Lorenzo Bernini (1598–1680), dva soupeřící a rivalové, se zapsali do dějin barokní architektury pojetím prostoru Piazza Navona. Na místě bývalého antického hipodromu vybudovali jedno z nejkrásnějších náměstí, kde spolu komunikuje architektura a sochařská výzdoba kašny. Bernini také realizoval podobu Svatopetrského náměstí s kolonádou a pointoval tak hlavní průčelí chrámu sv. Petra. Domenico Fontana (1543–1607), architekt papeže Sixta V., však dokázal řešit celkovou urbanistickou koncepci v pojednání Piazza del Popolo. Zvýraznění určitého místa a řešení ulic v podobě vidlice, jejíž hroty se sbíhají do centrálního prostoru náměstí, poskytlo návod pro další generace architektů a utváření prostoru, které se stalo nadčasovým: Versailles (1661–1710) Ludvíka XIV., přestavba Paříže za Napoleona III. baronem Georgem Eugénem Hausmannem (1852–1870) či zakládání mnoha pozdějších velkoměst (Petrohrad, založený 1703, Washington, založený 1790, Canberra, založena 1913, Brazílie, založena 1954). V době baroka znamenalo komponování paláců v městském prostředí výrazné zásahy do mnohdy ještě středověkých parcel. V Čechách se nejvýrazněji jako první z takových počínů uplatnil Valdštejnský palác na Malé Straně v Praze, realizovaný v letech 1623–1630 pro Albrechta z Valdštejna. Přednáška

Jiřího Plose tak přinesla souhrn hlavních bodů pro téma urbanismu. Přednášející zároveň představil nejnovější práce, týkající se urbanismu historických měst a památkově hodnotných území v Čechách s využitím digitálních modelů mapování. Závě-

rečná diskuse byla spontánním seminářem a nejlepší možnou tečkou za podzimním cyklem.

Jarní cyklus poznávání baroka roku 2022 je již v proudu příprav.

Literatura:

Jan Jehlík, Tomáš Drdácý et al.: Skrytý rád a vnitřní podstata jedinečnosti historických měst České republiky, Praha 2020.

Martina Jandlová Sošková: Portrait historié a šlechtická reprezentace v českých zemích, In: Zuzana Macurová, Lenka Stolárová, Vít Vlnas (eds.): Tvář v tvář. Barokní portrét v zemích Koruny české, Brno 2017.

Andrea Steckerová ed.: Petr Brandl 1668-1735. Studie, Praha 2018.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ODEVZDANÉ DO MUZEA

■ Daniel Stráník

V roce 2019 byl do muzea odevzdán nálezcí Bílého groše z roku 1576 nalezený na poli pomocí detektoru kovů v blízkosti sportovního a rekreačního areálu Kralovice na katastrálním území Kralovice u Rakovníka.

Nalezený stříbrný bílý groš byl vyražen v roce 1576 za vlády Maximi-liana II. v Jáchymovské mincovně. Na lici má bílý groš Českého dvouocasého lva s korunkou a měl by mít opis: MAXI·II·DE·G·RO·IM·S·AV·GER·HV·BO·REX. Na rubu má letícího říšského dvouhlavého orla a opis rubu je: ARCHI·DVX·AVS·DVX·BVRG·MAR·MO·76. Na minci se opisy nedochovaly celé, na lici se dochovalo: MAXI·II·D[E?][R?][?] ER·H·B·REX a na rubu čteme: ·ARCHI·??[X?]· [A?][VS·DV·B?][?][?].

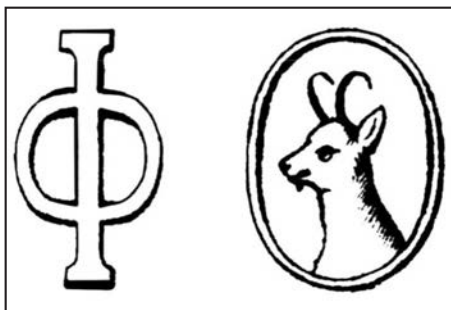
Mince byla určena podle podle tvaru lva, zejména podle tvaru jeho ocasu. Rok ražby 76 je setřený, čitelný

Bílý groš z roku 1576.

ná je pouze číslice 6, mince má průměr 59 mm a mincmistrem byl Jiří Geitzköfler. Mincmistr byl určený podle viditelné levé hrany značky kamzíka v kruhu nad korunkou lva.

V Českých zemích byl předchůdcem bílého groše tzv. lehký groš ražený kolem roku 1547. Bílý groš je

Mincovní značka Jiřího Geitzköflera.

stříbrná mince ražená poprvé v 15. století ve Slezsku a Polsku a v Českých zemích byl poprvé zaveden za Maxmiliána II. v roce 1573. Poslední bílé groše byly raženy v Českých zemích v roce 1619 v mincovnách Praha, Kutná Hora, Jáchymov a České Budějovice.

Mincovna Jáchymov (Joachimsthal) patřila mezi významné české mincovny. Její vznik je úzce spjat s objevem ložisek stříbra v krušnohoří kolem roku 1512, v horském údolí na ostrovském panství hrabat Šliků objevili prospektori velké naleziště stříbra. Brzy vypukla skutečná stříbrná horečka, v horách vyrostlo horní město Údolí sv. Jáchymova (St. Joachimsthal), které se stalo druhým největším v Čechách.

Nevzhledné hornické sídliště vyrostlo v lidnaté město. Sedmáct let od vzniku zde žije na osmnáct tisíc obyvatel a řadí se tak mezi nejlidnatější města království. Roku 1528 odejmul Ferdinand I. Šlikům mincovní právo a jáchymovská mincovna se stala mincovnou královskou. Během své existence produkovala i velmi omezené množství stříbrných odražků ve zlatě. Rovněž zde byly ra-

ženy oblíbené medaile ve váze tolarů jejich dílů a násobků s různými biblickými výjevy. Sloužily např. jako amulety proti různým nemocem, hlavně ve své době proti obávanému moru (nazývaly se proto morové tolarý) nebo jako dary ke křtu, Velikonočům, Vánocům aj. V druhé polovině 16. století nastává úpadek těžby stříbra v Jáchymově a postupnému poklesu mincovní produkce.

Nedostatečná těžba stříbra a nízký výkup neplatných mincí, o který se musela navíc dělit s pražskou mincovnou, začaly provoz jáchymovské mincovny prodražovat. V roce 1670 je ražen poslední tři krejcar a v roce 1671 je mincovna definitivně uzavřena.

Starý mincmistr Puellacher zemřel v roce 1563 a za nástupce byl navržen Jiří Geitzköfler. Arcikníže Ferdinand radil císaři Ferdinandovi I., aby novému mincmistru dal nižší mzdu a aby spojil úřad vardajna s úřadem kontrolora, jako tomu bylo dříve. Výběrčím a mincmistrem se stal Geitzköfler a vardajnem Jakub Wohlge-müth.

Jáchymovské mince vydávané českým králem a později německým císařem Maxmiliánem II. byly zpočátku zcela podobné Ferdinandovým. Tolar s obrazem Maxmiliána II. začal být v Jáchymově ražen až roku 1567. Důvodem byla nespokojenost císaře s jeho obrazem na mincích, totiž s hrubým a nezřetelným reliéfem. Po celou dobu jeho vlády byl jáchymovským mincmistrem Jiří Geitzköfler (1564–1577).

Koncem roku 1573 se změnila stará mincmistrovská značka Geitzköflera

– na kamzičí hlavu v kroužku. Předchozí značku, která se objevuje na mincích ještě za Puellacherova života, užíval už jako vardajn. Přesto se ještě v roce 1574 na mincích objevují značky obě.

Vardjanem byl v letech 1564–1566 Jakub Wohlgemüt a v letech 1567–

1576 Mikuláš Stumpfheldt. Pozici řezače želez zastával Mikuláš (Nikl) Milicz, Zachariáš Kempf a Kašpar Ulrich, externě Jiří starší z Řásné. Ten ryl kolký pro kutnohorskou mincovnu a jeho dovednost byla tak vyhlášená, že po jeho výtvorech toužily i další mincovny.

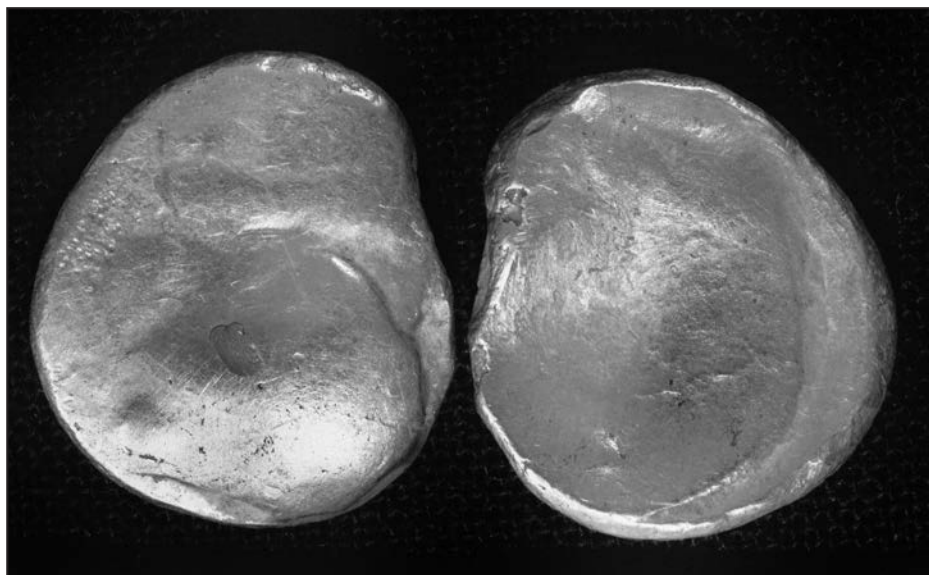
Statér z Černíkovice

V roce 2020 přibyl do muzea zlatý statér (inv.č. 24499), nalezený na katastrálním území obce Černíkovice. Nález byl učiněn pomocí detektoru kovů, spolu s artefaktem byly do muzea předány koordináty místa nálezů. Poděkování patří nálezci za příkladný přístup k nakládání s archeologickým dědictvím, stejně také PhDr. Jiřímu Militkému Ph.D. za ochotu a pomoc s určením dané ražby.

Odevzdaný statér o průměru 1,408–

1,594 cm, síle 0,322–0,328 cm váží 7,55 g. Na lícové straně se excentricky nachází nepravidelný hladký nevýrazně ohraničený hrbol, plocha okolo hrbolu je mírně zvlněná. Na rubové straně vidíme při okraji nevýrazný půlměsíc, protilehlá plocha okolo středové jamky je hladká.

Typologicky se jedná o statér mušlového typu z horizontu LT C/D1a. V absolutní chronologii jej můžeme rámcově zařadit do poslední třetiny druhého století před Kristem. Reprezentuje nejstarší horizont min-

Rub a líc nalezeného statéru.

covní produkce v rámci oppidálního období v Čechách. Jde o období, kdy vznikl tzv. mušlový typ statéru. Takové ražby jsou zatím zdokumentovány jen málo, neboť známe jen malé množství dochovaných exemplářů. Největší počet mincí z tohoto období pochází z bavorského pokladu v Großbissendorfu, který obsahoval kromě jihoněmeckých ražeb i bójské ražby.

Za současného stavu poznání historie obce Černíkovice můžeme nalezený statér zařadit mezi ojedinělé nálezy, tzv. ztrátové exempláře. Nedokážeme určit, jestli tento nález souvisí s lokálním osídlením nebo s trasou nějaké historické komunikace. Obec Černíkovice se nachází šest kilometrů jihovýchodně od Kralovic. Pravěké osídlení v obci bylo lokalizováno pod současným vepřínem. V roce 1960 byly během stavby dvou zemědělských objektů odkryty dva sídlištní objekty – jámy. V místě druhé stavby byla již dříve objevena celá mladohalštatská nádoba.

Nálezy byly v roce 1962 uloženy v kožlanském muzeu, odkud měly být převzaty k evidenci PhDr. Antonínem Benešem z plzeňské expozitury Archeologického ústavu Akademie věd. Jednalo se o hrubší, v ruce vyrobenou amforovitou nádobu nepravidelně esovitého profilu, s vyklenutou výdutí, s užším hrdlem se zaobleným okrajem a plochým dnem. Dále byl nalezen fragment tenkostěnné misky se zataženým okrajem a měkce zaobleným lomem a čtyři hrubší střepy velkých blíže neurčených nádob. Nálezové okolnosti nevyklučovaly, že nádoby pocházely ze

žárového pohřbu z období halštatu až laténu.

Nejjednodušší formu směny lze na území Čech a Moravy konstatovat již v mladším paleolitu (80.000–10.000 let před Kristem). Předmětem obchodu se stávaly rozličné suroviny kamenné industrie: obsidián, jantar, krevel, křišťál a další, jež byly objeveny při archeologických sondách na místech, kde nebyla jejich těžba ani výskyt nijak doložen. Výrobky z takových surovin často nalézáme jako součást zádušní výbavy v hrobech osob v kmenové hierarchii nejvýše postavených. To poukazuje na jejich neobyčejnou cenu.

Se zavedením výroby železa se vyskytuje paralelně i železo ve funkci platebního prostředku vedle mědi a bronzu. Železné polotovary jsou často formovány do podoby nejrůznějších dvojhrotých hřiven, tyčovitých prutů a bočníkových lup - ingotů. Na území Čech a Moravy však archeologické výzkumy odkrývají doklady jen o velmi řídkém užití takových předmětů.

Vypělá keltská civilizace poznala peníze a především praktickou stránku jejich užití patrně při četných válečných výpravách do středomoří. V té době rozvíjející se kultura antického Řecka již zná a běžně užívá ražených peněz. Keltové začali na našem území razit vlastní mince v předoppidálním období, tj. ve třetím století před Kristem. Českým a moravským Keltům se stala při tvorbě prvních mincí (tzv. duhovek) vzorem základní měnová jednotka makedonské měnové soustavy - zlatý statér o váze 7,8 g a to včetně obra-

zových námětů. Byly to mince nejčastěji zlaté, v malém množství i stříbrné. Byly vyráběny primitivními odlévacími technikami ze zlata vynikající ryzosti. Strážky, ze kterých se razily mince, se odlévaly do hliněných destiček. Mince základní hodnoty o průměru 18-22 mm vážily přes 7 g, nejstarší přes 8 g, třetinky vážily přes 2 g, osminky necelý gram a čtyřřadvacetinky asi 1/3 g.

Mezi nejstarší ražby Keltů na našem území patří zlatý statér o váze 8,5 g s vyobrazením hlavy bohyně Athény na lici a s postavou okřídlené bohyně Niké na rubu. Námětově tyto ražby čerpaly ze statérů makedonského panovníka Alexandra III. Velikého. Později razili Bójové podle vlastních námětů statéry zvané mušlové podle podoby s lasturami, ale i mince s rozličnými výjevy, jako byl například kuň, stočený had (drak),

bojovník. Důmyslné dělení statéru na třetiny, osminy a čtyřřadvacetiny umožňovalo snadné vyjádření různých hodnot jednodušeji než při dělení na poloviny a čtvrtiny. Všechny doposud zmíněné ražby jsou z vysoce jakostního zlata. Mohou odkazovat tak pravděpodobně k českým zlatonosným řekám.

V průběhu posledního roku se na severním Plzeňsku podařilo podchytit čtyři náleзовé exempláře (Černíkovice, Nebřeziny, Manětín, Výrov), které naznačují daleko intenzivnější peněžní oběh v době laténské v tomto archeologicky dosud jen málo poznaném regionu. Bohužel vysoká procenta takto nalezených mincí zůstává nepodchycena a mizí na numismatickém trhu jako exempláře bez doložitelného náleзовého původu, jinými slovy také k ochuzení historie nejedné lokality.

Literatura:

- Beneš, Antonín 1962: Dokument C-TX-196205754. Archeologický ústav Plzeň [zaniklé]. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-196205754>.
- Beneš, Antonín 1963: Dokument C-TX-196305922. Archeologický ústav Plzeň [zaniklé]. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-196305922>.
- Hloušek, J. 2011: Jáchymov – Joachimsthal / Jáchymov, horský urbanistický skvost, který o návštěvníky nestojí... (I. + II. díl).
- Militký, J. 2008: Mincovníctví v době laténské. In: Venclová, N. (ed.): Archeologie pravěkých Čech / 7. Doba laténská. Praha, 80–81, 122–128.
- Militký, J. 2019: Keltské mincovnictví ve 3. a 2. století před Kristem v Čechách. Praha (2. doplněné a upravené vydání).
- Militký, J. 2020: Nález keltského statéru v Výrova (okr. Plzeň-sever). In: Numismatický sborník 34/1, v tisku.
- Paulsen, R. 1933: Die Goldprägung der Boier. Leipzig – Wien.
- Soudská, Eva 1967: Dokument C-TX-196704646. Archeologický ústav Praha. Dostupné z: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/C-TX-196704646>.
- Ziegeaus, B. 1995: Der Münzfund von Großbissendorf. Eine numismatische Untersuchung zu den spätkeltischen Goldprägungen in Südbayern. München.

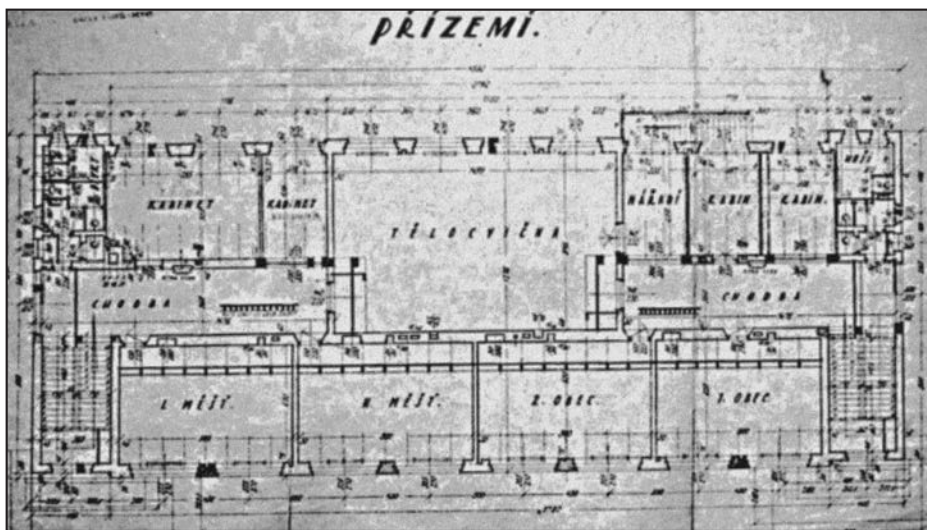
DEVADESÁT LET HORNOBŘÍZSKÉ MASARYKOVY ŠKOLY

■ Ladislav Čása

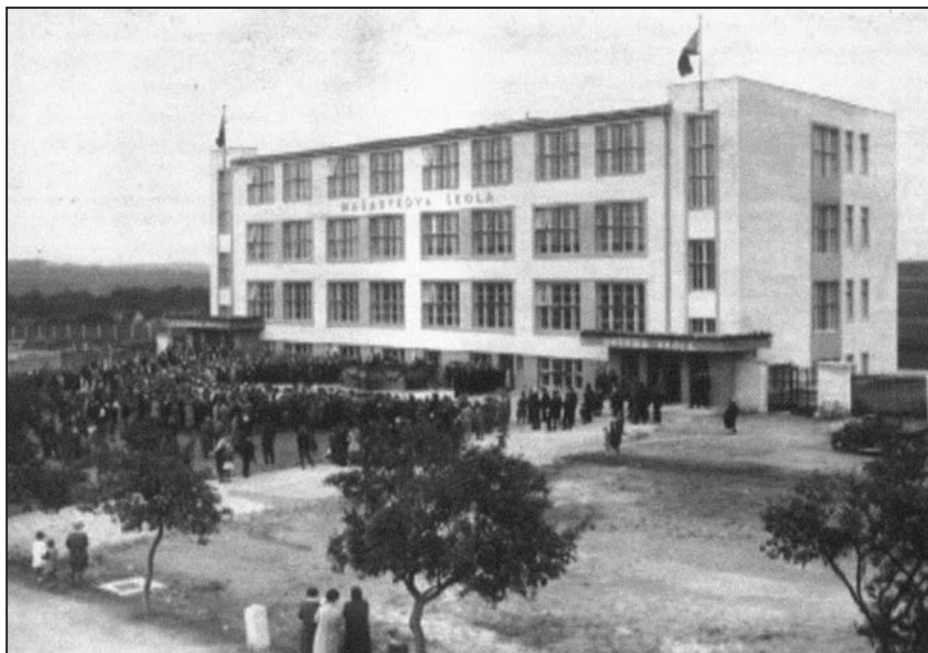
Dne 30. srpna 1931 se ke staré škole z roku 1890 v Horní Bříze vydal mohutný průvod. Kráčely v něm školní děti, obecní zastupitelstvo s místním školním radou, korporace a občanstvo. Na malou chvíli se všichni zastavili, aby se se starou školou rozloučil její řídící učitel František Veleš. Poté se průvod odebral na prostranství před novou školou. Slavnost zahájil sbor místního pěveckého sdružení, projevy učinili Dr. R. Šimek, zemský školní inspektor, zástupci úřadů a různých spolků. Státní hymny oficiální část ukončily. Budova nové školy byla otevřena a účastníci se zájmem sledovali její prostory. Byly odeslány pozdravné telegramy prezidentovi T. G. Masa-

rykovi a také ministru školství a osvěty (Ivan Dérer, ve funkci 7. 12. 1929 – 14. 2. 1934, pozn. red.). Vlastní stavbu provázela řada komplikací a bohužel také jedna tragická událost. Proč došlo k rozhodnutí o stavbě nové školy a co předcházelo výběru vhodného projektu?

„Stará“ škola z roku 1890 už přestávala prostorově vyhovovat. Zastupitelstvo obce proto v dubnu roku 1927 rozhodlo, aby namísto rozšíření původní budovy byla podána žádost ke zřízení také měšťanské školy. Podaná písemnost o postavení nové, účelnější budovy, ve které by byla škola obecná i měšťanská byla nejprve zemskou školní radou zamítnuta.

*Zápalův stavební plán přízemí Masarykovy školy v Horní Bříze
(přízemí s učebnami, tělocvičnou, kabiny, schodišti, chodbami a WC).*

Slavnostní otevření Masarykovy školy v Horní Bříze 30. 8. 1931.

V březnu 1928 ale pro stavbu nové školy padlo kladné rozhodnutí. Jako vhodné místo byla vybrána školní zahrada (v ulici Za Starou školou). Na stavbu byla vypsána veřejná soutěž, do které se přihlásilo deset účastníků. Jako nejlepší byl vybrán návrh architekta V. Baxy z Plzně Doubravky. Po opakované žádosti, v prosinci 1928, bylo zřízení měšťanské školy smíšené v Horní Bříze povoleno nadřízenými školskými úřady, ovšem s podmínkou, že do ní budou přijímány i děti z okolních obcí. Následně bylo místo ke stavbě nové školní budovy pro školu obecnou i měšťanskou opět posouzeno. Naproti sokolovně, na pozemcích, které byly odkoupeny od rolníků L. Prusíka a J. Beránka, byla připravena sta-

vební plocha o rozloze 7.900 m². Po schválení nového místa předložil obci místní stavební podnikatel Václav Pauer bez vyzvání návrh na podobu budovy, který obecní zastupitelstvo s výhradami a po některých úpravách odsouhlasilo a okresní školní výbor vydal povolení ke stavbě podle vybraných plánů. Místní školní rada ale Pauerův projekt nechtěla akceptovat a proto začala jednat. Nejprve řešila změnu přidělení stavby. Vyzvala několika plzeňských firem k podání konkurenčních nabídek na zhotovení díla. Došly čtyři. Obecní zastupitelstvo přehodnotilo své dřívější rozhodnutí. Namísto stavební firmy V. Pauera zadalo nově stavbu školy firmě „Společnost stavitelů Mandaus, Doubek, Pech-

man a spol. v Plzni“. Proti tomuto změněnému rozhodnutí se V. Pauer odvolal k okresnímu stavebnímu úřadu. To bylo zamítnuto. Pauerův projekt byl předložen k posouzení specialistovi na stavbu školních budov, Ing. Hanuši Zápalovi, v té době již uznávanému architektovi. Ten uvedl, že posuzovaný Pauerův plán je ne hospodárný, protože nebylo účelně využito všech ploch, okna charakterizoval jako příliš úzká, třídy malé, chodby dlouhé a také byl školníka se jevil nevhodně svým umístěním v celém komplexu stavby.

Projekt byl vyhodnocen vzhledem k požadavkům doby už jako zastaralý. Zápal se uvolil vypracovat projekt nový. Okresní stavební úřad původní rozhodnutí změnil však až

po osobním jednání s Ing. Hanušem Zápalem, jenž byl vyzván k vypracování podrobných plánů a stanovení rozpočtu stavby. Budova dostala záměrně dostatečný odstup od hlavní silnice, otevřel se široký prostor pro parkovou úpravu.

Třípodlažní budova školy byla navržena jako osově symetrický, překvapivě strohý hranol, jemně členěný mělkými rizality. Při koncích hlavního průčelí byly naplánovány vchody obou škol. Na schodiště navazovaly v každém podlaží chodby, osvětlené velkými okny v bočních průčelích. Krajiní koncové sekce fasády zdůraznilo, kromě úzkých oken schodišť, režné cihelné zdivo šedé barvy. Pás ze stejného materiálu propojil v hlavním průčelí rovněž okna po-

*Stará škola v Horní Bříze. Byla postavena v roce 1890
za 11.948,74 zlatých (fotografie z 5. 6. 1956).*

sledního patra, zatímco okna prvních dvou podlaží dostala po dvojicích výrazné společné šambrány. Střední čtvrt zadního průčelí zdůraznil široký mělký rizalit, členěný vysokými okny tělocvičny, jejíž prostor zaujímal výšku zvýšeného přízemí i prvního patra. (pozn. architekt Hanuš Zápál vyprojektoval řadu školních i dalších účelových budov, také rodinných domů nejen v Plzni a blízkém okolí) .

Projekt v moderním pojetí funkcionalismu byl nakonec v únoru 1930 schválen pro realizaci. Bylo vypsáno také nové „ofertní“ řízení k zadání stavby školy. Z osmi stavebních firem dne 1. dubna 1930 zadala místní školní rada stavební práce firmě „Ing. V. Nekvasil, stavitel v Praze – Karlíně“ za nabídkovou cenu 1.611.000 Kč, zhotovení ústředního topení firmě J. K. Rudolf za 180.223 Kčs. Dne 7. dubna 1930 byla stavba zahájena. Stavba školy provedená za jeden rok a čtyři měsíce si bohužel také vyžádala jeden lidský život. Při nešťastné události dne 17. června 1930 tři cihly spadlé z druhého patra lešení prorazily zedníkovi J. Neškodovi z Příšova lebeční kost. Úderem zasažený dělník padl obličejem do hasnice s vápnem a nárazem si přivodil další vnitřní zranění. Po ošetření místním lékařem byl hospitalizován v plzeňské nemocnici, ovšem o měsíc později svým zraněním podlehl.

Na slavnostní schůzi obecního zastupitelstva a místní školní rady dne 7. března 1930, konané na počest 80. narozenin T. G. Masaryka, bylo přítomnými usneseno odeslat žádost do

Kanceláře prezidenta republiky, aby se nová škola jmenovala právě po Masarykovi. V odpovědi ze září 1930 stálo, „... prezident republiky svolil, aby nová školní budova pro školu obecnou a měšťanskou v Horní Bříze nesla název Masarykova škola.“ Celkové náklady zhotoveného díla se vyšplhaly na 2.367.000 Kč, překročily původně plánovaných 1.996.000 Kčs. Na stavbu měla obec půjčku ve výši 1.000.000 Kčs u místní pobočky Kampeřičky se splátkou na 40 let a 5–8 % umořování. Uvedený obecní dluh se následně, v době hospodářské krize, stal závažným a dlouhodobým problémem obecního hospodaření. V neděli 30. srpna 1931 došlo v Horní Bříze ke slavnostnímu otevření Masarykovy školy, společně s předáním obecné školy řídícímu učiteli Valešovi a měšťanské zatímnému řediteli Stanislavu Bulantovi předsedou místní školní rady p. Juliem Fenclem. Vyučování bylo ve školním roce 1931–1932 zahájeno s 287 žáky (z toho na obecné škole se 166, na měšťanské se 119 žáky, z nichž 45 bylo místních a 74 z jiných obcí).

Vybavenost tříd byla zatím provizorní. První zásilka lavic totiž přišla až 18. listopadu od firmy „Bratři Rubesové“ z Litole - Lysé nad Labem. Škola však záhy měla na tehdejší dobu nejmodernější zázemí pro výuku. Vzorové posluchárny disponovaly kabinety fyziky a chemie se zatemněním, přírodopisu s mechanickou botanickou a akvarijní policí, vybavenou školní dílnou, kreslírnou, tělocvičnou, cvičnou kuchyní, sprchami, ve třídách byly instalovány reproduktory školního rozhlasu, na střeše

byla umístěna anténa pro příjem rozhlasu. Opuštěný manipulační prostor staveniště v bezprostředním sousedství školy byl upraven na školní zahradu a také na hřiště, které bylo za přispění žactva v prosinci osázeno žáky pamětními brížkami.

Letos od této události uplynulo již 90 let. Moderní školní budova, která poskytla své prostory a zázemí ke vzdělání řadě žakovských generací, slouží dodnes svému účelu a je oprávněně stále chloubou města.

Prameny:

Pamětní kniha obce Horní Bríza od r. 1923

Školní kronika Masarykovy měšťanské školy smíšené v Horní Bríze

Pamětní kniha Obecné školy Horní Bríza

VES HRADECKO A JEJÍ POČÁTKY

■ Petr Rožmberský

dokončení z minulého čísla

15) Grunt Tomáše Hotka

Roku 1696 jako grunt č. 1. Tomáš Hotěk, pocházející z Potvorova, pak platil splátky na dvůr v letech 1696–1731. Hotkovský grunt byl roku 1731 po Tomášově úmrtí zapsán jeho zeti Martinu Jakšovi. Nejmladší Tomášova dcera Zuzana již byla hospodyní na Hynkovském gruntu, druhá dcera Anna si hospodařit netroufala a dobrovolně grunt postoupila švagrovi Martinu Jakšovi. Ten měl splácet dvůr, kontribuci a podíly dědicům. S gruntem dostal 2 koně, krávu, ovci, jehně, 7 slepic s kohoutem, husu, vůz, pluh, bránu, 4 řetězy, 2 vidle, kopáč, podávky, struháč, 3 nebozezy, dláto a další věci dle potřeby. Kdyby se Anna, která mu dvůr postoupila, měla vdávat, bude povinen jí „učiniti vejbyt“ a dát 3 peřiny, prostěradlo, kožich a krávu. Kdyby se nevdala, dá jí určitá pole (ta jí bude obdělávat) a louku; také záhon na předivo, záhon na zeli, 3 švestky, jabloň a hrušku, komoru, chlív, půdu a kus

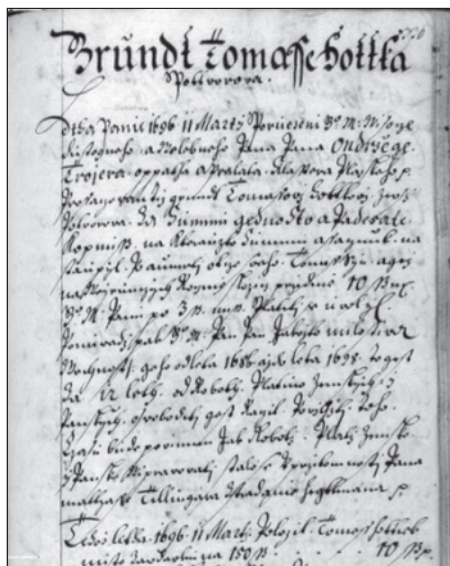
stodoly, a to až do její smrti. Kdyby zůstala bez rodiny jen s manželem jako výminkář, on by po její smrti užíval jen polovici; kdyby se znovu oženil, pak nic. Martin Jakš ještě musel „za oděvečku“ Anně a Zuzaně mimo vejruňky zaplatit každé dva zlaté. Robota jako u dvora č. 2, úrok 2 kopy grošů. V letech 1732–1758 pak Martin Hotěk (jméno „po chalupě“) platil splátky. V roce 1781 byl Hotkovský grunt zapsán Tomášovu synovi Urbanu Jakšovi, jemuž ho otec předal s tím, že pochází z Tomášovy první manželky Markéty „jakožto dědičky tohoto statku“ (sic! – viz výše). Měl doplatit předešlý zápis a podíly starým a novým nápadníkům, celkem 150 kop 7 grošů 5 denárů. S dvorem dostal valacha, krávu, 2 jalovice, 3 ovce, jehně, svini, husu, 5 slepic, kohouta, vůz, pluh, bránu, 3 řetězy, 3 sekery, širočinu, motyku, teslu, 2 vidle, kopáč, podávky, hever, 4 nebozezy, dláto, kleště, 2 hoblíky, „štospand“, lopatu, železný kamno-

vec, plechovou troubu a soukromé dluhy, které má zaplatit Urban. Povinností na gruntu je mimo roboty plat jako u dvora č. 2. Urban platil v letech 1782–1787. Následuje zápis na Hořkovský grunt (čp. 15) z roku 1789, kdy po smrti Urbana (zemřel téhož roku) byla živnost předána jeho nejstaršímu synovi Martinu Jakšovi, který se roku 1790 porovnal s bratry. Dvůr byl odhadnut na 150 kop 7 grošů 5 denárů, kteroužto sumu měl Martin splácet; byly do ní zahrnuty dluhy vrchnosti a za kontribuci a podíly starých i nových nápadníků. S dvorem převzal vola, 2 volky, 2 krávy, jalovici, 3 ovce, 2 jehňata, prasnici, 3 prasátka, starou husu, 5 mladých, 5 slepic, „tuze sešlej“ vůz, 2 pluhu s „bosýma kolečkama též špatný“, 2 špatné rovné brány, pár žebřin, flanel (?), 2 korby, sáně, ře-

těz, řetěz zavírku, táhlo, klaničník, 2 velké sekery, 1 ruční, 1 teslu, motyku, podávky, 2 hnojné vidle, kopáč, 2 kosy, 5 srpů, velkou pilu, velký nebozez, laťovník, dláto, klamer, struhač, klepací kladivo s babkou, řezací stolič s nožem, 7 pytlů, kosivku (?), chlebovou díži, 11 ošatek, 3 necky, pradlír, vrtící bečku, vodní vědro, škop, 3 zezadení (?) zemský (?), vosení (?) zánět (?), 3 truhly na mouku, kadečku na zeli, vidličky u prsku, železný kamnovec, plech na nativáče (?), malou pánvičku, kožený brus s dřevěnou klikou, drny (?), 2 kamenná koryta, špatný „vodrhel“, viedličku (?), u studnice okov a při něm kus sešlého řetězu, kotváče, stůl v sednici a špatnou polici na hrnce. Martinova matka má mít u něj výminek až do smrti – byt s hospodářem, prostřední komoru a půdu nad ní, chlév, určité množství od každého druhu obilí, 8 strychů bandeirů (? – tj. brambory?), slámy, sena a otavy. Po smrti matky bude výminek užívat bratr Václav. Jemu musí hospodář při dvore na svůj náklad postavit sednici a přepustit jednu zahrádku. Bratrům a sestrám má vydat „svatební výbytek“ – určité množství pšenice, žita, masa, piva a potom sestrám darovat ze dvora krávu a ovci, ale Marii ještě husu a 2 slepice, Martin Jakš začal splácet roku 1790.

16) Grunt Mikuláše Slacha

Roku 1696 jako grunt č. 1. Odkud Slach pocházel, není uvedeno. Mikuláš splácel v letech 1696–1700, potom roku 1701 vdova Markéta a pak Jan Jaroš (1702–1710). Posledně uvedeného roku byl učiněn zápis o tom, že se vdova Markéta znovu provdala za

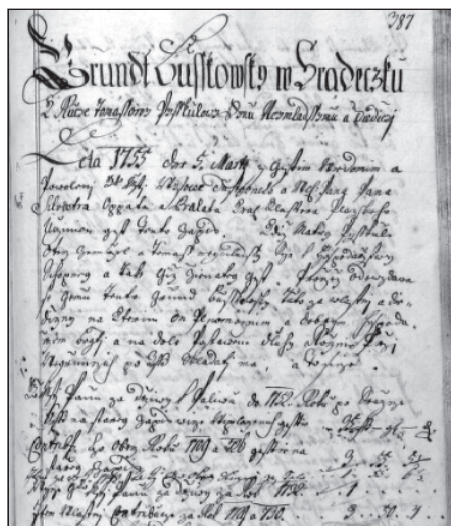
Registra gruntovní pro ves Hradecko, založená roku 1696. Zápis o gruntu Tomáše Hořka.

Jana Jaroše a grunt mu postoupila. Nový hospodář měl pokračovat ve splácení dvora, což také v letech 1711–1736 činil. Toho roku byl učiněn na Slachovský grunt nový zápis – když Janu Slachovi (tj. Jarošovi, Slach „po chalupě“) zemřela manželka, s povolením opata ustanovil na tom dvoře za hospodáře Matouše Fujanu z Koryt, který měl dál splácet dvůr, kontribuci, dříví, zaplatit opatovi za povolení převzít dvůr, i když není dědicem, platit předešlému hospodáři Janu Slachovi a jeho ženě Dorotě, celkem 170 kop grošů (Jan Slach/Jaroš se zřejmě po prvním bezdětném manželství znovu oženil). Matouš dostal se dvorem 2 koně, krávu, 2 ovce, prasnici, 5 slepic s koutem, vůz v prostředním stavu, pluh s železy, bránu s železnými hřebíky, 3 řetězy, 2 sekery, jednu ruční, motyku, železnou a dřevěnou lopatu, 3 nebozezy, 2 hnojné vidle, kopáč, podávky, teslu, travní kosu, točící brus, 3 škopky, určité množství od každého druhu obilí, hrachu, mouky, krupice a jiné potřebné nádoby. Protože Jan Slach na tom dvoře mnoho zkusil a do gruntu vyhořelý na svůj náklad zase vystavěl, bude mít od dvora určitá pole (nový hospodář mu je musí obdělávat a hnojit): louku, chmelničku, po dvou záhonech na zeli a len, kousek sadu od stodoly dolů až k poslední líse (mimo dvou hrušek) a ještě dostávat od každého obilí třetinu. Bude tu mít byt, přední komoru na pavlači v domě, sýpku na té komoře, prostřední chlév, kus stodoly, to vše do jeho smrti. Kdyby zemřel bez rodiny, jeho žena bude mít ve dvoře byt a určitá pole. Kdyby

zanechal potomky, vdova bude užívat víc polí. Jan Slach ještě dlužil opatovi za stavební dříví (když po ohni nově stavěl); část zaplatí on, většinu nový držitel gruntu. Z půl lánu je roboty a platu jako u dvora č. 2. Matouš Slach/Fujan pak platil vejduňky v letech 1737–1770, pokračoval Josef Slach (1772–1775). Josefu Fujanovi/Slachovi byl Slachovský grunt zapsán roku 1781 – zemřel jeho otec Matouš Fujan i jeho nejmladší bratr Jan a Josef jakožto nový hospodář musel platit ještě dluhy z předešlého zápisu a starým i novým nápadníkům/dědicům, celkem 110 kop grošů. S gruntem dostal 2 koně, vola, krávu, 2 ovce, prasnici, 5 slepic s koutem, prostřední vůz, pluh s železy, bránu, 3 řetězy, 2 sekery, jednu ruční, motyku, železnou a dřevěnou lopatu, 3 nebozezy, hnojné vile, kopáč, podávky, teslu, travní kosu, 3 škopky a ostatních věcí prostředně. Macecha Kateřina se s novým hospodářem vyrovnala. Mimo roboty se ročně platí úrok jako ze dvora č. 2. Josef Fujan splácel v letech 1782–1790.²⁾

17) Grunt Jiříka Buška

Roku 1696 jako grunt č. 1. Jiřík Bušek z Bílova splácel dvůr v letech 1696–1720, pokračoval Jan Bušek (1721–1728). Roku 1730/1731 byl Buškovský grunt zapsán Matěji Piškulovi. Protože předešlý hospodář špatně hospodářil a dělal další dluhy, zakročila vrchnost a opatřila živnost schopnějším hospodářem Matějem Piškulem. Měl pokračovat ve splácení dvora, kontribuce a rozličných dluhů v sumě celkem 104 kop 51 grošů (pod tím stojí 161 kop, 12 grošů,

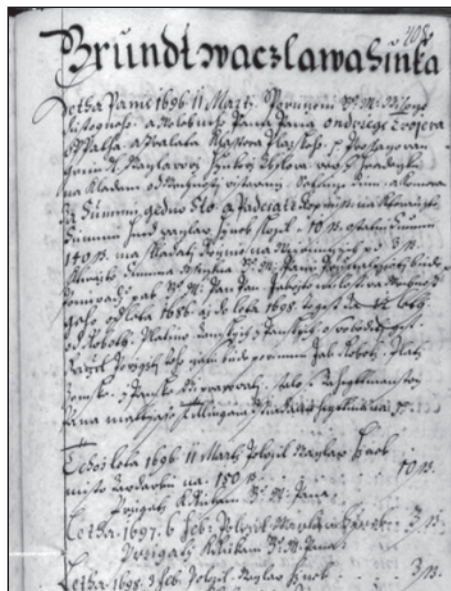

*Registra gruntovní pro ves
Hradecko, založená roku 1696.
Zápis o gruntu Jiřího Buška.*

1 a půl denáru). Matěj dostal s dvorem tažné koně v hodnotě 6 zlatých, vůz se 2 koly dobrými a jedním špatným, pluh s železy, „hauz s potykačem“, rozporku od brány se 2 řetízky, nápravy (?) prostřední okované, jedna stará, železný kamnovec a plechovou troubu v kamnech. Staré matce a vdově se sirotky po Janovi (který zřejmě mezitím zemřel) bude ponechán ve dvoře byt, komora, chlév, určitá pole a kousek louky, po záhonu na zeli a na předivo, které jim bude obdělávat nový hospodář. Kvůli vysokým dluhům nedostanou žádný podíl a musí se spokojit s výše uvedeným. Kdyby matka a vdova zemřely v době, kdy by sirotci ještě nebyli dospělí, mají to užívat až do doby, než se budou moci sami živit. Robotu a roční plat jako u dvora č. 2. Matěj Piškule pak splácel v letech 1732–1748, roku 1749 zaplatil Tomáš

Bušek a 1751 zase Matěj Piškule (patrně omyl). Věc nám osvětluje další zápis na Buškovský grunt z roku 1755, v němž se praví, že když Matěj Piškule zemřel, byl jeho nejmladší syn Tomáš (Piškule/Bušek) již ženatý, a tak mu je grunt odevzdán. Bude splácet dluhy za dvůr, dříví, kontribuci a podíly dědicům, celkem 125 kop 42 grošů 2 denáry. S gruntem dostal 2 koně, vola, 3 ovce, svini, 2 prasata, husu, 4 slepice, vůz, pluh, bránu, 2 sekery, pilu a jiné hospodářské věci. Kdyby se měly tři dosud svobodné sestry vdávat, musí jim dát určité množství žita, pšenice, piva a masa. Bratr Ondřej, který zde 6 let pomáhal hospodařit, bude mít ve dvoře byt, komoru do sadu, vedle chlíveku, půdičku nad srubem, určitá pole, která bude užívat 6 let; potom jen část polí. Bude mu je obdělávat a hnojit hospodář. Robotu a úrok jako u dvora č. 2. Tomáš Piškule pak platil vejduňky v letech 1756–1790.³⁾

18) Grunt Václava Hynka
Roku 1696 jako grunt č. 1. Václav Hynek z Bílova splácel dvůr v letech 1696–1721, pak vdova Hynková (1722–1724), Jiří Hynek (1725–1730) a Václav Číha (1731–1747). Zápisem z roku 1755 byl dvůr předán dědici Arnoldu Hynkovi, který dospěl a oženil se, pročež mu grunt postoupila matka Kateřina. Měl splácet dvůr, dříví, dlužný úrok, kontribuci a podíly starým i nynějším dědicům / nápadníkům (též matce Kateřině a Kateřině, vdově po Matěji Hynkovi; o Jiřím Hynkovi a Václavu Číhovi se nic nedozvídáme), celkem 134 kop 51 grošů 5 denárů. Musí zaplatit také ostatní učiněné dluhy. S dvorem dostal Ar-

*Registra gruntovní pro ves
Hradecko, založená roku 1696.
Zápis o gruntu Václav Hynka.*

nold 2 koně, 2 voly, volíka, krávu, ovci, prasnici, 2 prasata, 3 slepice, vůz, 2 pluhy, 2 brány, 3 řetězy, pilu, 1 ruční sekeru, širočinu, 2 sekery, klamr, nebozez, struháč, železný kamnovec, 2 vidle, kopáč, 2 travní kosy a 3 srpy. Matka Katerína si vymínila ve dvoře byt, komoru, co měl nebožtík Jakub, a nad ní „sprízku“, vedle chlév, kus stodoly, určitá pole (ta jí bude hnojit a obdělávat hospodář), 2 záhony na zeli a na len, štěpovou zahrádku na dvoře. Kdyby se svobodní hospodářovi sourozenci Jakub, Barbora a Mariana měli ženit/vdávat, je povinností hospodáře jim dle možnosti „vejbyt učiniti“ a každému dát jalovici. Robota a úrok jako u dvora č. 2. Arnold Hynek platil splátky v letech 1756 – 1764, následoval Jan Hynek (1765–

1783). Právě jemu byl zapsán Hynkovský dvůr roku 1785 jakožto nejmladšímu synovi a dědici po otci Arnoldovi († 1762 – sic, viz výše). Arnoldova vdova se znovu provdala za Jana Rezka (tj. snad Jiří Hynek, viz výše), který na gruntu hospodařil až do její smrti a pak otčím grunt odevzdal dědici Janu Hynkovi a odstěhoval se. Ten měl platit splátky dvora, kontribuci a podíly starým a novým nápadníkům, celkem 113 kop 21 grošů 5 denárů. Se dvorem Jan dostal 2 koně, hříbě, 2 krávy, 2 ovce, svini, vůz, 2 pluhy, 2 brány, 2 řetězy, pilu, 2 sekery, 2 kosy, podávky, 2 vidle, kopáč, 4 srpy a jiné. Rezkově dceři, kdyby se vdávala, má dát hospodář „svatební výbytek“ dle možnosti a krávu, tak jako své sestře Kláře. Robota se řídí novým robotním patentem nebo se místo ní může platit, úrok jako u dvora č. 2. Jan Hynek platil splátky v letech 1786–1790.⁴⁾

Mladší objekty v Hradecku

Jde především o kovárnu a chalupy, které tu postupně vznikaly. Můžeme se o nich zmínit jen velice stručně. Tak německy psaný zápis z roku 1788 se zmiňuje o kovárně.⁵⁾ Nová chalupa (Nitšovská) byla v roce 1709 prodána Jiřímu Nitšovi za 40 kop gr. (tj. náklady na stavbu, po ročních splátkách), s robotou 2 dny týdně a úrokem 1 kopy gr. ročně. Následují zápisy o splácení – do roku 1725 platí Jiří, do 1743 Tomáš Nitše, do 1762 Urban Hynek; ten směnil chalupu za svůj Leipoltovský dvůr (viz č. 9), vdova do roku 1762. Další převod chalupy z Matouše

Hynka na jeho zetě Josefa Chlupa je zapsán roku 1788 (dluhy, nápadníci, dobytek, obilí), poslední zápis z roku 1802.⁶⁾

Další nová chalupa (Uhrovská)

byla roku 1709 prodána Matouši Uhrovi za stejných podmínek. Splácel do roku 1739, potom Evžen Uher, je- muž byla zapsána až v roce 1756. Opět dluhy, nápadníci, dobytek, obilí, Evžen splácel do roku 1763. Evžen směnil Uhrovskou chalupu čp. 23 za Langerovský grunt (č. 5) s Arnoldem Langerem, po němž následoval syn Matěj (připsána mu roku 1790).⁷⁾

Nová chalupa (Lainkovská)

roku 1709 prodaná Janu Lainkovi opět za podmínek jako u chalup pře- dešlých. Splátky Jan platil do roku 1720, potom vdova do roku 1740 a do roku 1755 Matěj Lainka; až tehdy mu byla připsána. Potom je zápis z roku 1785, kdy chalupu předává synu On- dřejovi (nápadníci, zvířata, nářadí,

výmínek), který platí do roku 1790.⁸⁾

Chalupu Ševcovskou (čp. 10)

si s povolením vrchnosti na dvoře otce vystavěl Kryštof Langer, švec z „Laubi“, v roce 1705. Chaloupka by- la určena jen k jeho přebývání, ne- patřily k ní žádné pozemky. V roce 1725 opět s povolením vrchnosti cha- loupku „přenesl“ a postavil na obci (tj. na návsi), na vrchnostenském pozemku. Byl mu vyměřen jeden den roboty měsíčně a mimo toho tak jako jiné podružství ročně 14 dní, celkem 26 dní za rok, a 17 krejcarů 3 denáry ročního platu. Švec zůstal za ně- které roky tento plat dlužen. Po Kryštofově smrti roku 1766 připadla chaloupka Františku Langerovi, za- platil splátku 1769. František zemřel a 20 let tu hospodařily dcera Apo- léna, provdaná za Václava Krále, pak dcera Eva provdaná za Jana Krále, je- muž nemovitost zapsána roku 1791 s vyjmenováním dluhů a povinností.⁹⁾

Poznámky:

- 1) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 336–342.
- 2) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 360–366.
- 3) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 384–389.
- 4) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 408–413.
- 5) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 421–422.
- 6) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 426–430.
- 7) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 432–436.
- 8) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 438–440.
- 9) Státní okresní archiv Plzeň-sever v Plasích, fond VS Plasy, inv. č. 290, sign. K 296, fol. 444–446v.

OBSAH

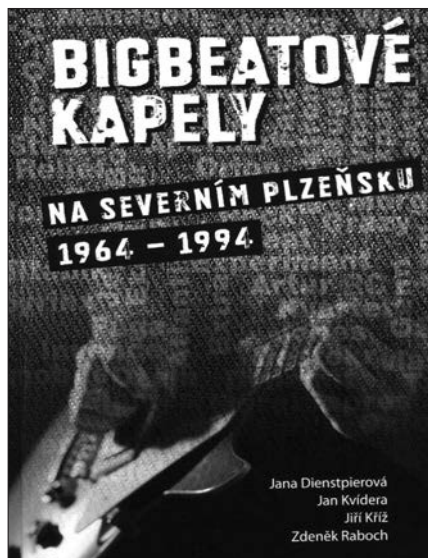
Úvodem	3
Předplatné a otevírací hodiny v knihovně	3
Události obrazem	4
Archivní vyznamenání pro Petra Hubku	5
<i>/Karel Řeháček</i>	
Besedy Benedikta V. Holoty	6
<i>/Radovan Lovčí</i>	
Za poznáním baroka / přednášky podzimu 2021	8
<i>/Pavel Beneš</i>	
Archeologické nálezy odevzdané do muzea	11
<i>/Daniel Stráník</i>	
Devadesát let hornobřízské Masarykovy školy	16
<i>/Ladislav Čása</i>	
Ves Hradecko a její počátky (dokončení)	20
<i>/Petr Rožmberský</i>	

ADRESA REDAKCE

Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, p.o.,
Mariánský Týnec čp. 1, 331 41 pošta Kralovice,
telefon: 373 396 410, 373 397 393
e-mail: info@marianskatynice.cz
www.marianskatynice.cz
www.facebook.com/marianskatynice

Ilustrace na obálce: Dolní Hradiště (zápůjčka p. Vaněk, kronikář obce).

Publikace k prodeji

BIGBEATOVÉ KAPELY NA SEVERNÍM PLZEŇSKU 1964–1994

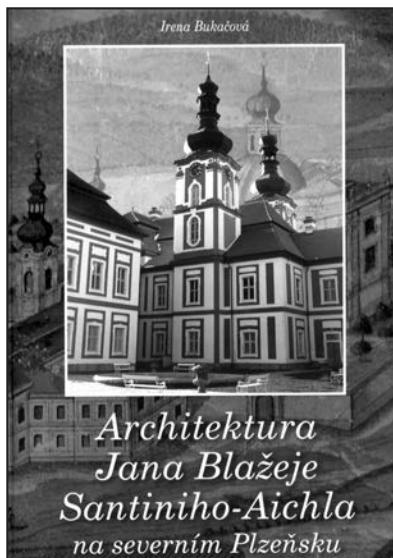
Autoři: Jana Dienstpierová, Jan Kvídera, Jiří Kříž, Zdeněk Raboch
První souborné vydání historie bigbitové hudby, jejíž počátek sahá v regionu severního Plzeňska do roku 1964 (Orion Beat v Kaznějově nebo Weeping Spekters v Druztové).
96 stran, 1. vydání, 2018
Cena 250 Kč

PAMĚŤ KRAJINY I–VIII

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák
Cena za každý díl: 250 Kč

STOLETÉ PROMĚNY KRALOVICKA

Texty: Irena Bukačová, Jiří Fák
Časosběrný pohled nepreferuje žádný ideologický či ekologický pohled na minulost. Interpretuje jedinečné

situace lokalit, vypovídá o stoletém vývoji regionu Kralovicka. Kniha doprovázela stejnojmennou výstavu v refektáři muzea.

Cena 230 Kč

ARCHITEKTURA JANA BLAŽEJE SANTINIHO AICHLA NA SEVERNÍM PLZEŇSKU

Text: Irena Bukačová
Více než dvousetstránková publikace sestává z podrobného zpracování deseti architektonických památek.
Cena 299 Kč

ŠKODA LÁSKY - Druhá světová válka na severním Plzeňsku

Texty: Irena Bukačová, Miroslav Hus, Karel Rom
Druhé rozšířené vydání
Cena 349 Kč

Další nabídka knih na: www.marianskatynice.cz

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

Vydává M & G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.

*Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.*

Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.

Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10 Kč, roční předplatné 40 Kč a poštovné.

Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.